

ΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΘΗΒΑΙ ΚΑΙ Ο ΕΠΑΜΙΝΩΝΔΑΣ

Κύριοι

ΛΙΑΝ ὀρθῶς ὁ ἔντιμος πρόεδρος τοῦ ἡμετέρου συλλόγου, ὑποδεικνύων τὴν ἐκ τῆς συστάσεως συλλόγων ὠφέλειαν, παρέβαλλεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς συνεταιρισμούς. Ὅπως διὰ τούτων, ἡ ὕλική πρόοδος ἔφθασε μέχρι καταπλήξεως, οὕτω καὶ διὰ τῶν συλλόγων πολλὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη καὶ ἰδίως ἡ Γερμανία διὰ τῶν ἐν κοινῷ συγκεντρώσεων τῶν κεφαλαίων τῆς διανοίας ἤρουναν αὐτὴν πρὸς τὴν κοινὴν καὶ πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνιῶν, ἀνέπτυξαν ἐν αὐταῖς τὰ γενναῖα αἰσθηματά, ἐπέχυσαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ τὴν φιλοπατριάν, ἐπέπειραν ἐν ταῖς καρδίαις των τὴν πρὸς τὴν ἀληθῆ θρησκείαν καθαρὰν πάσης προλήψεως καὶ ψευδευλαθείας εὐσέβειαν· καὶ ὅπως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν προγόνοις ἐν Ἀθήναις, αἱ ἀκαδημαῖαι καὶ τὰ γυμνάσια, αἱ ἐν ὑπαίθρῳ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ὀμιλίαι καὶ ἡ ἀστυνομικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Ἀρείου Πάγου, καθίστων τοὺς νεανίας ἀξίους νὰ δίδωσι τὸν ὄρον τοῦ πολίτου ἐνώπιον πάσης τῆς πόλεως ἠθροισμένης ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου, οὕτω καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, οἱ σύλλογοι, τὰ ἐλεύθερα ταῦτα καὶ ἀνεξάρτητα σχολεῖα τῶν λαῶν, τὴν ἀμάθειαν πολεμοῦντες καὶ τὸ

Σ. Α. Π. Σ. Δημοσιεύοντες εἰς τὸν παρόντα τόμον τῆς «Ποικίλης Στοᾶς» ἐπιτυχῆ προσωπογραφίαν μετὰ νεκρολογίας τοῦ ἐκ Θηβῶν συμπαθεστάτου πολιτευτοῦ *Διομήδους Διαμάντη*, ἐν τῇ γλυκυτέρῃ δράσει τῆς χρησιμωτάτης αὐτοῦ ζωῆς τελευτήσαντος, ἀσμένως παραθέτομεν ἀνωτέρω τοῦ πολυκλαύστου ἀνδρὸς πραγματεῖαν περὶ τῶν Ἀρχαίων Θηβῶν, ἣν κατέλιπεν ἐντελῶς ἀνέκδοτον. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐγγράφη πρὸ ἐτῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν, εὐγενῆς ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πόθου, διαθερμαίνοντες τὴν ψυχὴν τῆς τότε ἄλλως ἐργαζομένης καὶ ὑπὸ ἀπμόσφαιραν μεγάλων ἐφέσεων καὶ μεγάλων αἰσθημάτων ἀνδρομένης εὐγενοῦς, ἑλληνοπρεποῦς, ὑψηλόφρονος καὶ φιλοπάτριδος νεότητος, ἐπέβαλλον τὴν ἴδρυσιν ἐν Θήβαις τοῦ φιλοπροοδευτικοῦ συλλόγου ὁ ἄ' Επαμινώνδας». Ἡ δημοσίευσίς τοῦ ἄρθρου τούτου, ἱστοροῦντος ἐν ἀρίστη σαφηνείᾳ καὶ γλαφυρότητι τὰς Ἀρχαίας Θήβας εἶναι ὄντως καὶ εἰς ἄκρον ἐπίκαιρος, διότι φέρουσα ποθητὴν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πολυδακρύτου *Διομήδους Διαμάντη*, ὑπομιμνήσκει τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς ἀτυχοῦς γείτονος πόλεως, ἣς θλιβερὰ καὶ ἀπαισία ἀπομένει ἡ εἰκὼν τῆς ἐκ τῶν σεισμῶν τελείας καταστροφῆς, ἣτις εὖρε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν τῶος ἀχμάζουσαν καὶ θάλλουσαν ἱστορικὴν πατρίδα τοῦ Πινδάρου καὶ Ἐπαμινώνδα, κύπτουσαν σήμερον ἀκόμη ὑπὸ τὸ βᾶρος ἀνηκούστου συμφορᾶς.

σκότος διαλύοντες, άνυψοῦσι τὴν εὐλαμπῆ τῆς προόδου δᾶδα, δι' ἧς καὶ μόνῃς ἐπιτευχθήσονται ἡ ἱερὰ ἰσότης, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς συνειδήσεως, ἡ ἠθικὴ καὶ ἔθνικὴ διάπλασις, καὶ ἡ ἐν γνώσει χρῆσις τῶν πολυτίμων ἐκείνων δικαιωμάτων, τὰ ὅποια μακροὶ καὶ αἱματηροὶ ἀγῶνες ἀπέσπασαν ἀπὸ τῶν δούχων τῆς ἀπολυτοφροσύνης καὶ τῆς τυραννίας.

Καὶ ἡμεῖς μέλη τοῦ φιλοπροσδευτικοῦ συλλόγου ὁ «Ἐπαμινώνδας», ἐκθύμως ἀσπασθέντες τὴν ἰδέαν περὶ συστάσεως συλλόγου ἐν Θηβαίαις, βεβαίως τ' ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς ἐπαρχίας ἐπιδιώκοντες καὶ ὑπὸ ζήλου καὶ προθυμίας ἐμπορούμενοι, τὰς δὲ πολιτικὰς διαιρέσεις καὶ τὰ ἐκ τούτων πάθη καὶ μίση καὶ συμφέροντα ἐξῶθεν τῆς θύρας ἀφίνοντες, ἐν συμπνοίᾳ καὶ δι' ἀδελφικοῦ δεσμοῦ πρὸς ἀλλήλους συνδεόμενοι, ἐργάται τοῦ ἱερωτέρου σκοποῦ, τὰς ἀνεγειρομένας τυχὸν ἐνώπιον ἡμῶν δυσχερείας μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς ἐξομαλύνωμεν, ἵνα τὸ καθ' ἡμᾶς τὰ μικρὰ τοῦ συλλόγου ἡμῶν κεφάλαια πρὸς ὄφελος τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν στρέψωμεν. Εὐχομαι ἀπὸ καρδίας, ὅπως ὁ Ἰψιστος εὐδοῶσῃ τὸ ἔργον, καὶ βιώσῃ ὁ Θηβαϊκὸς σύλλογος ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ὁποίας ἦν τλησα τὸ σημερινὸν τῆς οἰκίας μου θέμα.

Ἐξελεξάμην ὡς τοιοῦτον, κύριοι, τὴν ὠραιότεραν ἐποχὴν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν, ἣτοι τὴν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἐκ τῶν βοιωταρχῶν παρὰ τοῦ Πελοπίδα· τὴν μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις νίκην, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὴν πρὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης, καθ' ἣν αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Ἑλλάς συναπόλεσαν τὸν μέγιστον ἄνδρα. Θέλω πραγματευθῆ τὴν περιγραφὴν τῆς πόλεως, τῶν κατοίκων, τῶν ἐθίμων καὶ ἑορτῶν αὐτῶν, τὴν κρίσιν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν Θηβαίων, καὶ θέλω καταλήξαι τὸν λόγον διὰ βραχείας ἐπὶ τοῦ Ἐπαμινώνδα πραγματείας.

Ἡ πόλις τῶν Θηβῶν περιβεβλημένη δι' ὑψηλῶν τειχῶν μετὰ πύργων, ἐπτὰ εἶχε πύλας καὶ ἐπτάπτυλος ἐκαλεῖτο πρὸς διάκρισιν τῆς ἐν Φθιώτιδι καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἑκατονταπύλου. Κατὰ τὸν Δικαίαρχον τὸ τεῖχος εἶχε μῆκος τεσσαράκοντα σταδίων, ἐνῶ κατὰ τὸν ἴδιον συγγραφέα ἐν τῇ ἐν πεζῷ λόγῳ περιγραφῇ τῆς Ἑλλάδος αὐτοῦ, τὸ τεῖχος ἱστορεῖται ἔχον ἐβδομήκοντα σταδίων περιφέρειαν, τοῦτο ὅμως ἐξηγεῖται, διότι φαίνεται, ὅτι τεσσαράκοντα μὲν σταδίων περιφέρειαν εἶχε τὸ περὶ τὴν πόλιν μόνον τεῖχος, καὶ ἐβδομήκοντα ἡ περὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν Καδμείαν περίμετρος. Ἡ ἀκρόπολις εὕρισκετο ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἡ σημερινὴ πόλις, ἐκ τοῦ ὑψώματος δὲ τούτου ἀνέβλυζεν ἀφθονωτάτη πηγὴ ὕδατος, ἣτις διὰ τεχνητῶν ὑπονόμων κατήρχετο καὶ διεκλαδοῦτο εἰς τὴν καθ' αὐτὸ πόλιν, ἣτις ἐκάλυπτεν ὅλην τὴν ἀπὸ «Πυρὶ

καὶ Ἀγίων Θεοδώρων» μέχρι τῆς εἰς «Δύο Λιθάρια» περίπου θέσεως ἔκτασιν. Τὴν τε Καδμείαν καὶ τὴν πόλιν καθωραΐζον ἔξωθεν δύο ποταμοὶ διὰ τῶν ὑδάτων τῶν ὁποίων διετηροῦντο οὐχὶ πλούσιαι φυτεῖαι ἀλλὰ πλεῖστοι τεχνητοὶ λειμῶνες καὶ κῆποι. Αἱ ὁδοὶ τῶν Θηβῶν, ὅπως ὄλαι σχεδὸν τῶν ἀρχαίων πόλεων δὲν ἦσαν εὐθεῖαι, ὡς αἱ τῶν Ἰταλικῶν πόλεων, πλεῖσται ὁμῶς δημόσιαι οἰκοδομαὶ ἐνέκλειον ἀριστουργήματα ὠραιότητος καὶ τέχνης. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡρακλέους ἐξωγραφημένον ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους ἀνυψοῦτο κολοσσαῖον τὸ ἄγαλμα τοῦ ἡμιθέου τούτου, ἐργασθὲν παρὰ τοῦ Ἀλκαμίνους. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος ὁ Ἐρμῆς ἔργον τοῦ Φειδίου καὶ ἡ Ἀθηναῖα ἔργον τοῦ Σκόπα. Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τοῦ Θηβαίου Κλέωνος, ἀρίστου ἀοιδοῦ τῆς ἐποχῆς του, ὅστις διὰ τῶν ἀσμάτων αὐτοῦ ἐδόξασε τὴν πατρίδα του. Μεταξὺ τῶν πολλῶν δὲ τριπόδων ἐφ' ὧν ἐκαίοντο θυμιάματα, καὶ οἷτινες ἐκόσμουσαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος, ὑπῆρχε καὶ ὁ χρυσοῦς, δῶρον τοῦ Κροίσου βασιλέως τῆς Λυδίας. Ἐκτὸς τῶν ναῶν ἡ πόλις εἶχε θέατρον, γυμνάσιον, ἔνθα ἡ νεολαία ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σωμαστικάν, περὶ δὲ τὸ μέσον μεγίστην πλατεῖαν πέριξ τῆς ὁποίας ἴσταντο ναοὶ καὶ διάφορα ἄλλα δημόσια μνημεῖα τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ τῶν ὄπλων, ἅτινα οἱ Θηβαῖοι κατεῖχον ὡς λάφυρα ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δηλίου, καὶ ἐξ ὧν μέρος μετεχειρίσθησαν πρὸς ἀνέγερσιν στοᾶς κεκοσμημένης διὰ πολλαπλῶν χαλκίνων ἀγαλμάτων.

Κατὰ τὰς διαφόρους παραδόσεις φαίνεται, ὅτι οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῶν Θηβῶν ἐκτὸς τῶν παροίκων καὶ τῶν δούλων, (διότι οἱ κάτοικοι εἰς τρεῖς διηροῦντο τάξεις) ἔφθανον τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας, ὥστε μετὰ τῶν ξένων καὶ τῶν δούλων οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ἐπληθίσαιεν ὁ πληθυσμὸς τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ψυχῶν. Δύο φατρίαι ἐν τούτοις ἀδιακόπως ἀλλήλαις ἀντιφερόμεναι ἐγέννησαν πολλάκις ἐμφυλίους σπαραγμούς. Ἡ μία τούτων φίλα φρονοῦσα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὑπεστήριξε τὴν ὀλιγαρχίαν ὑπὲρ ἧς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πόλεως διεκινδύνευσεν. Ἡ δ' ἑτέρα εὐνοουμένη παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας, καὶ διὰ τῆς ἀποφασιστικῆς τόλμης τοῦ Πελοπίδα καὶ τινῶν φίλων συντρόφων του ἐλευθεροῖ τὰς Θήβας διὰ τοῦ θανάτου τῶν ἀρχηγῶν τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ ἡ πόλις ἐλευθέρα πλέον, διὰ τῆς ἐνδόξου διάδος τοῦ Ἐπαμινώνδα καὶ τοῦ Πελοπίδα, ἐν βραχεῖ χρόνῳ σύρουσα μεθ' ἐαυτῆς τὴν νίκην, ἀνυψοῦται πρώτη καὶ κυρία τῆς Ἑλλάδος πόλις.

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου αἱ Θῆβαι ἦσαν ἡ κυρία τῆς Βοιωτίας, διότι αἱ

λοιπαὶ εὐρίσκοντο πρὸς αὐτὴν εἰς τοιαύτας σχέσεις, οἷαι ὑπῆρχον μεταξὺ μητροπόλεως πρὸς τὰς ἀποικίας αὐτῆς, ἂν καὶ αἱ Θεσπιαί, ἡ Θίσβη, ἡ Ἀκραϊφνία, ἡ Ὑλῆ, ἡ Ἀνθηδών, ἡ Αὐλῖς, ἡ Τανάγρα, αἱ Πλαταιαὶ δὲ ἦσαν Θηβαϊκαὶ ἀποικίαι. Κατέστρεψαν μάλιστα οἱ Θηβαῖοι τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, διότι ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθωσι τῆς βοιωτικῆς συμμαχίας. Ὑποτελῆς οὕτως ἡ Βοιωτία εἰς τὰς Θήβας, ὧφειλε νὰ θέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς τὴν μάχιμον αὐτῆς δύναμιν, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν, ἐφ' ἧς πραγματευόμεθα ἀνήρχετο εἰς 20,000 ἀνδρῶν, γενναίων, ἐξησκημένων εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὑπερηφάνων διὰ τὰς κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν νίκας αὐτῶν.

Ὁ τόπος ὅπως καὶ σήμερον ἦν εὐφορος εἰς δημητριακοὺς καρποὺς ἐξαιρέτου ποιότητος, ἔνεκα δὲ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως αἱ Θῆβαι, ἔχουσαι λιμένα εἰς τε τὸν Εὐβοϊκὸν καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἤμπορευοντο ἀφ' ἐνὸς μὲν μετὰ τῆς Μακεδονίας, τοῦ Ἑλλησπόντου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀφ' ἐτέρου μετὰ τῆς Ἰταλίας τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐν Βοιωτίᾳ ἐτελοῦντο πλεῖσται ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν. Καὶ ἐν Θήβαις ὑπῆρχον τοιαῦται, ὧν ἡ ἐξέχουσα ἦν ἡ καλουμένη ἑορτὴ τῶν κλάδων τῆς δάφνης, καὶ πανηγυριζομένη ἐνιαυσίως πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος. Παρεῖδον νὰ εἶπω ὑμῖν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ τούτου ἔκειτο ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά, καὶ ὅτι ὁ ἱερεὺς αὐτοῦ ἦν ἐνιαύσιος· ὧφειλε δὲ νὰ ἦναι ὠραῖος τὴν μορφήν, νέος τὴν ἡλικίαν, καὶ γένους ἐκ τῶν καλλίστων τῆς πόλεως. Τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἐφαίνετο φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον χρυσοῦν, κλάδον δάφνης εἰς τὴν δεξιάν, τοὺς πλοκάμους τῆς μακρᾶς αὐτοῦ κόμης ἐρρίμμένους ἐπὶ τῶν ὤμων του, καὶ περιβεβλημένος μεγαλοπρεπῆς καὶ βαρύτεμον ἱμάτιον, ἠκολουθεῖτο ὑπὸ χοροῦ ὠραίων νεανίδων, αἵτινες φέρουσαι, ὅπως ὁ ἱερεὺς κλάδον δάφνης εἰς τὴν χεῖρα, ἔψαλλον ὕμνους. Νεανίας, συγγενῆς τοῦ ἱερέως προεπορεύετο τῆς πομπῆς, κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας μακρὸν ἐλαίας κλάδον, κεκοσμημένον μετὰ φύλλων καὶ ἀνθέων δάφνης καὶ ἔχοντα κατακορύφως ἀνηρητημένην στυλπνὴν ἐξ ὀρυγάλου σφαῖραν, παριστῶσαν τὸν ἥλιον, διότι οἱ ἀρχαῖοι ἐν τῷ Ἀπόλλωνι ἐλάτρευον τὸν ἥλιον. Πέριξ τῆς σφαίρας ταύτης ἐκρέμαντο διάφοροι ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου μικρότεροι σφαῖραι, τοὺς ἀστέρας παριστῶσαι, τριακόσαιο ἐξήκοντα πέντε δὲ ταινίαι ἐρυθροῦ χρώματος ἐδείκνυνον τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τέλος κάτωθεν σφαῖρα μέσου μεγέθους ἐξεπροσώπει τὴν σελήνην. Ἠκολούθει δὲ τὸ πλῆθος ἐν εὐλαθείᾳ τὴν

λιτανείαν ταύτην, τὴν ὁποίαν οἱ Θηβαῖοι ἐώρταζον τιμῶντες τὸν Ἀπόλωνα, πρὸς μνήμην μάχης καθ' ἣν ἐνίκησαν τοὺς κατοίκους τῆς Ἄρνης.

Ἐκ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν συμφωνούσης ἄλλως μὲ τὴν τῶν λοιπῶν ἐλληνίδων πόλεων, οἱ σπουδαιότεροι, περίεργοι, καὶ ἴδιοι νόμοι ἦσαν περίπου οἱ ἐξῆς. Ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει οἱ βιοιτάρχαι δι' ἐν ἔτος ἐκλεγόμενοι ἠδύνατο νὰ παρατείνωσι τὴν ἐξουσίαν ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν εἰσέτι ἡμέραν ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Οὐδεὶς πολίτης ἠδύνατο ν' ἀνέλθῃ εἰς οἰονοδήποτε δημόσιον ἀξίωμα, ἐὰν μὴ πρὸ δεκαετίας δὲν εἶχεν ἀπομακρυνθῆ τοῦ ἐμπορίου. Ἐτερος νόμος ἐπέβαλλε πρόστιμον εἰς πάντα καλλιτέχνην, ὅστις ἤθελε παράσχει εἰς τὰ βλέμματα τοῦ κοινοῦ ἔργα προσβάλλοντα τὰ ἤθη. Ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς διὰ νόμου ἐν Θήβαις ἡ ἔκθεσις βρέφους εἰς ἐποχὴν μάλιστα καθ' ἣν ἐγένετο κατάχρησις τῆς ἀπανθρώπου ταύτης συνηθείας εἰς τὰς ἄλλας τῆς Ἑλλάδος πόλεις. Ὁ πατήρ ὤφειλε νὰ παρουσιάσῃ τὸ τέκνον του εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι στερεῖται τῶν πρὸς ἀνατροφὴν καὶ διατροφὴν αὐτοῦ μέσων, καὶ τότε ἡ πόλις ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ παρέδιδε τὸ τέκνον εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ λάβῃ αὐτὸ πολίτην, ὅστις τὸ κατελόγιζε μεταξὺ τῶν δούλων του. Δι' ἐτέρου νόμου οἱ Θηβαῖοι συνεχώρων τὴν διὰ λύτρων ἐξαγορὰν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον αἰχμαλώτων, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς Βοιωτίας, διότι τούτους κατεδίκαζον εἰς θάνατον.

Ἐν Θήβαις ἡ μουσικὴ ἠγαπᾶτο λίαν, διότι πάντες σχεδὸν οἱ Θηβαῖοι ἔπαιζον μετὰ τέχνης τὸν αὐλόν, ὅπως ὁ Ἀριστοφάνης εἰρωνευόμενος τοῦ μουσικοῦ τούτου ὄργανου, ἀναφέρει. Περὶ πολλοῦ δ' ἐποιοῦντο τὴν ἐκλεκτὴν καὶ πλουσίαν τράπεζαν, καὶ ἰδίως ἀφ' ἧς νικηταὶ τῶν Σπαρτιατῶν, συνέπινον περὶ τὰς τραπέζας αὐτῶν ὑπὸ τὸν συμπατριώτην των Διόνυσον, ὁδηγηθέντα φαίνεται παρὰ τοῦ Κάδμου σκοπίμως εἰς Θήβας, ὡς ἐνὸς ἐκ τῶν ψυχροτέρων κλιμάτων τῆς Ἑλλάδος· διότι κατὰ τὸν Δικαίαρχον, ὁ χειμὼν ἦν δρυμὸς ἐνταῦθα, καθιστάμενος ἀνυπόφορος ἕνεκα τῆς ἀφθόνου χιόνος, τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς σπάνης τῶν καυσοξύλων. Ὅπως δὲ καὶ σήμερον, τὸ ἔαρ ἦν εὐάρεστον διὰ τὸ δροσερὸν τοῦ ἀέρος καὶ τὸ ψυχρὸν τῶν ὑδάτων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ὅμως Δικαίαρχον οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἦσαν γενναῖοι μὲν ἀλλ' αὐθάδεις, τολμηροὶ ἀλλὰ μάταιοι, καὶ ἔθεωροῦντο ὡς εὐκόλως κατερχόμενοι ἀπὸ τῆς ὀργῆς εἰς τὴν ὕβριν, καὶ ἀπὸ τῆς περιφρονήσεως τῶν νόμων εἰς τὴν λήθην τῶν καθηκόντων πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Αἱ Θηβαῖαι ἀφ' ἐτέρου, ἀπολαύουσαι κάπως μεγαλειετέρας ἐλευθερίας ἀπὸ τὰς Ἀθηναίας, αἵτινες διήρχοντο τὸν βίον κεκλεισμένοι εἰς

τοὺς γυναικωνίτας των, ἦσαν ὑψηλαὶ τὸ ἀνάστημα, ξανθαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν κόμην, μεγαλοπρεπεῖς κατὰ τὸ βάδισμα καὶ κομψαὶ κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν. Ἐξερχόμεναι ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ὅπως αἱ γυναῖκες ἐν Τουρκίᾳ. Τοὺς ἀφθόνους πλοκάμους των στρέφουσαι, ἀνήρων μετὰ χάριτος ἄνω καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσθεν τῆς κεφαλῆς. Τοὺς πόδας αὐτῶν περιέβαλλον μὲ ὑποδήματα ἐρυθρᾶ, σχήματος γόθας, ἀλλὰ τόσοσ ἀνοικτὰ, ὥστε ἐφαίνετο ὅλος σχεδὸν ὁ ποῦς. Ἡ φωνὴ των ἦτο μελωδική, γλυκεῖα, καὶ εὐαίσθητος, κατ' ἀντίθεσιν, πρὸς τὴν τῶν ἀνδρῶν, ἣτις ἱστορεῖται ὡς τραχεῖα καὶ δυσάρεστος, προδίδουσα τὴν ἔλλειψιν παρ' αὐτοῖς, τοῦ πράγματος ἐκείνου, ὅπερ ἐν Ἀθήναις τὸν Ξενοφῶντα Ἀττικὴν Μέλισσαν καθίστα. Ὅπως δ' εἰς τὰς οἰκογενεῖας καὶ εἰς τὰ ἔθνη καὶ εἰς τὰς πόλεις ὑπάρχει ἐξέχον τι ἐλάττωμα, ὅπερ ὡς ἀσθένεια ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, μεταδιδόμενον, καθίσταται παροιμιακόν, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι Βοιωτοὶ ἀλλεπαλλήλους μεμφόμενοι, ἔλεγον, ὅτι ὁ φθόνος ἐξελέξατο ὡς κατοικίαν τὴν Τανάγραν, ἢ αἰσχροκέρδεια τὸν Ὠρωπόν, ἢ ἀντιλογία τὰς Θεσπιάς, ἢ ὀργὴ τὰς Θήβας, ἢ ἀπληστία τὴν Ἀθηδόνα, ἢ ἀλαζονία τὰς Πλαταιάς καὶ ἢ εὐήθεια τὴν Ἠλιάρτον.

Ὁ ἀήρ λεπτός εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἦν βαρὺς εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ τὴν διαφορὰν ταύτην τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπεξέτεινεν ἢ κοινὴ τῆς ἀρχαιότητος γνώμη καὶ μέχρι τῆς διανοίας. Ἀλλὰ τότε διατὶ αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ Ἑλλάς νὰ δώσῃ εἰς τὰς μούσας τὸν βοιωτικὸν ἀέρα; Διατὶ ἐν Βοιωτίᾳ νὰ ὑπάρχωσιν ὁ Ἐλικὼν καὶ ἡ Κασταλία, καὶ τὸ Τροφώνιον ἐκεῖνο μαντεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ χρησμοὶ μακρὰν τοῦ νὰ προδίδωσι βαρεῖαν διάνοιαν, ἐξέπληξαν πλειστάκις τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὴν εὐστοχότητα, τὴν λεπτότητα, καὶ ἐλαστικὴν ἔνοιαν αὐτῶν; Βεβαίως ἐν Βοιωτίᾳ δὲν ὑπῆρχον, οὔτε ἡ ζωηρότης, οὔτε τὸ εὐκαμπτον τοῦ ἀθηναϊκοῦ πνεύματος· ἀλλὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῆ οὐχὶ εἰς τὴν ἐπιρροίαν τοῦ κλίματος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων, οἵτινες ἀντὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ψυχῆς, τὴν τοῦ σώματος ἐπιμελούμενοι, καὶ τὴν ἐξάσκησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς παιδείας προτιμῶντες, τὴν ἰσχὺν τοῦ σώματος τεραστίαν παρ' αὐτοῖς κατέστησαν καὶ τ' ἄθλα κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἀφθόνως ἐλάμβανον.

Ἄλλ' ἐὰν βαρεῖα ἦν ἡ διάνοια ἐν Βοιωτίᾳ, τότε πῶς ἤθελε συμβιβάσει τις τὴν ιδιότητα ταύτην μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡσιόδου, τῆς Κορίννης, τοῦ Κέβητος, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Πελοπίδα, τοῦ Ἐπαμινώνδα, καὶ τῶσων ἄλλων τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν, ἀλλὰ περὶ ὧν Διογένης ὁ Λαέρτιος λέγει, ὅτι ἐτίμησαν τὴν σχολὴν τοῦ Σωκράτους; Θηβαῖοι ἐπίσης ἦσαν οἱ ἱστορικοὶ Ἄνα-

ξης και Διονυσόδωρος, οἵτινες κατὰ τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῶν Θηβῶν συνέγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἥς δυστυχῶς δὲν ἐφείσθη ὁ χρόνος.

Ἄλλ' οὔτε ἡ βιογραφία τοῦ μεγάλου Θηβαίου πολίτου, ἣν εἶχε συγγράψει ὁ δεινὸς φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος Πλούταρχος, διεσώθη πλήρως· ὅσα δὲ περὶ Ἐπαμινώνδα γνωρίζομεν, ταῦτα εἰς συγγράμματα ἱστορικῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων εὐρίσκομεν. Ὁ Ἐπαμινώνας ἦν υἱὸς τοῦ Πολύμνιδος, παρ' ᾧ ἔζησεν ὡς ὁμηρος ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Φίλιππος, ἀδελφὸν δ' εἶχε τὸν Καφησίαν. Παῖς ἔτι ὢν προέδιδε σημεῖα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ χαρακτήρος, καὶ τὰ συνήθη τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀπεστρέφετο· ἔφηβος γενόμενος, μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμονῆς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀφιερούτο, μόνην καὶ κυρίαν ἀσχολίαν αὐτὴν καταστήσας. Ὡς δ' ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις ἠδύνατο ἀποτελεσματικῶς νὰ καταγίνη εἰς ὑψηλότερα ἀντικείμενα, προσελκύει εἰς ἑαυτὸν Λύσειν, τὸν Πυθαγορικὸν φιλόσοφον, θερμὸς ὀπαδὸς καὶ ἀναπόσπαστος σύντροφος αὐτοῦ γενόμενος. Φίλος τῆς πενίας καὶ τῆς ἀρετῆς, καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐχωρίσθη ἀμφοτέρων. Ἐπιδεδομένονος μετὰ ζέσεως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος, διὰ τῆς φιλοσοφίας, τῆς σωμαστικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, καὶ ὡσεὶ μεμακρυσμένος τῆς κοινωνίας διάγων τὸν βίον, μῶλις κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του φαίνεται ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς πατρίδος του, ἀφ' ἧς εἰς διάστημα δώδεκα μῶλις ἐτῶν, τὸν θαυμασμὸν σύμπαντος τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου εἰς ἑαυτὸν ἐπισύρας, ὕψωσε τὰς Θήβας εἰς τὸ λαμπρότερον σημεῖον τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος.

Ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλλωσι τότε τὴν συνθήκην τοῦ Ἀνταλκίδα, ἣν παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως τῆς Περσίας εἶχον προκαλέσει οἱ Λακεδαιμόνιοι, φθονοῦντες τὴν ὁσημέραι ἐνδυναμουμένην ἰσχὴν τῶν Θηβαίων. Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην πᾶσαι τῆς Ἑλλάδος αἱ πόλεις ἐκηρύσσοντο ἐλεύθεραι· ἐπομένως καὶ αἱ τῆς Βοιωτίας ἀπὸ τῆς προστασίας τῶν Θηβῶν. Προσεκλήθη ἐντεῦθεν συνέλευσις ἐν Σπάρτῃ, εἰς ἣν μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Ἑλλάδος πόλεων, ἔπεμψαν καὶ αἱ Θῆβαι πληρεξούσιους ἐν οἷς καὶ τὸν Ἐπαμινώναν. Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς συνελεύσεως ταύτης, ὁ δεινὸς τῆς πατρίδος μας ῥήτωρ, τόσον εὐστόχως καὶ μετὰ τόσης ζωηρότητος καὶ παρρησίας ὑπερήσπισε τὰ δικαιώματα τῶν Θηβῶν, ὥστε οἱ λακωνικοὶ Σπαρτιᾶται εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ ἐρεθισμοῦ ἐλθόντες, ἐξῆλθον τῆς παροιμιακῆς αὐτῶν λακωνικότητος, καὶ διὰ μακρῶν ἐπεχείρισαν ν' ἀντικρούσωσι τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Ἐπαμινώνδα. «Ὁμολογήσατε τοῦλάχιστον, τοῖς ἀπεκρίθη, ὅτι σᾶς ἠνάγκασα ν' ἀφήσητε τὰς μονοσυλλάβους σας»

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

εἰς δὲ τὸν Ἀγῆσίλαον εἰπόντα «Ἐξηγήθητι· σ' ἐρωτῶ, ἐὰν αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας θὰ εἶναι ἐλεύθεραι». «Καὶ ἐγώ», ἀπεκρίθη ὁ Ἐπαμινώνδας ὑπερφάνως, σ' ἐρωτῶ, ἐὰν αἱ πόλεις τῆς Λακωνίας θὰ ᾔναι ἐλεύθεραι». Μετὰ τοὺς λόγους τούτους, ὁ Ἀγῆσίλαος διέγραψε τὰς Θήβας ἀπὸ τῆς συνθήκης καὶ ἡ δίκαια διελύθη. Ἐκτοτε πλέον, πάσης εἰρηνικῆς συνεννοήσεως μετὰ τῶν δύο πόλεων ἀδυνατοῦ καταστάσης, ἤρξαντο οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι, καθ' οὓς αἱ Θῆβαι ἐταπείνωσαν τὴν σπαρτιατικὴν ὑπεροψίαν, αἱ δὲ γυναῖκες τῆς Σπάρτης εἶδον διὰ πρώτην φοράν ἀναβαίνοντα πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸν καπνὸν ἐχθρικοῦ στρατοπέδου.

Ὁ Ἐπαμινώνδας, ἃν καὶ εἶχε τὸν νοῦν κεκοσμημένον διὰ παντοίων καὶ ποικίλων γνώσεων, προὔτιμα τὸ ἀκούειν τοῦ ὀμιλεῖν. Αἱ σκέψεις του ἦσαν πάντοτε ὀρθαὶ καὶ βαθεῖαι. Εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις, ὅσας ἐπρόκειτο νὰ ὑπερασπισθῆ ἑαυτὸν, εἶχε τὰς ἀπαντήσεις ἐτόιμους, νευρώδεις, καθαρὰς καὶ ὠρισμένας. Τοιοῦτοτρόπως, ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι ὡς βοιωτάρχης δὲν ἀπεδύθη τῆς ἐξουσίας εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, καὶ εἰσῆχθη ἕνεκα τούτου εἰς δίκην, παρουσιασθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀταραξίας· «Κατὰ τοὺς νόμους εἰμί ἔνοχος θανάτου», λέγει πρὸς τοὺς δικαστὰς του «Ἐπιγράψατε ὅμως ἐπὶ τοῦ τάφου μου, ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐθανάτωσαν τὸν Ἐπαμινώνδαν, διότι εἰς τὰ Λεῦκτρα ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ προσβάλωσι καὶ νικήσωσι τοὺς Σπαρτιάτας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οὐδὲ ν' ἀντικρούσωσι πρότερον ἐτόλμων, διότι διὰ τῆς νίκης ταύτης σώζων τὴν πατρίδα του, ἡλευθέρου συγχρόνως τὴν Ἑλλάδα, διότι ὑπ' αὐτοῦ ὀδηγούμενοι ἐπολιόρησαν τὴν Λακεδαίμονα, ἣτις παρὰ μικρὸν διεσώθη τῆς καταστροφῆς, διότι ἀνορθώσας ἐκ τῶν ἑρείπιων τῆς τὴν Μεσσηνίαν, περιέβαλλεν αὐτὴν μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη». Τὸ ἀκροατήριον ἐχειροκρότησε τὸν Ἐπαμινώνδαν, οἱ δὲ δικασταὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ καταδικάσωσιν αὐτόν. Εἰς τὰς ἐπ' ἐκκλησίας ὀμιλίας του ἠρέσκετο νὰ στολιζῆ τοὺς λόγους αὐτοῦ διὰ τῶν τεχνικῶν ἐκείνων ὄρων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν ὠραιότητα τῆς ῥητορικῆς τέχνης, χωρὶς ὅμως νὰ μειώσῃ ἕνεκα τούτου τὴν εὐφράδειαν τῆς μεγάλης ψυχῆς του. Δικαίως ἐντεῦθεν κατετάχθη ἐν τῇ ἀρχαιότητι μετὰ τῶν πρώτων ῥητόρων τῆς Ἑλλάδος.

Φύσει πλουσίας διανοίας ὁ Ἐπαμινώνδας ἐσπούδαζε τοὺς ἀνθρώπους, συνεβουλεύετο τοὺς ἀνεπτυγμένους καὶ ἐβουλεύετο ἐπὶ τῶν καθηκόντων τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ ἄρχοντος. Ἡ ὀμιλία ἐνδιέφερεν αὐτὸν λίαν, ὅσας μάλιστα περιεστρέφετο αὕτη ἐπὶ ζητημάτων τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς πολιτικῆς. Μέγας στρατηγός, τὴν στρατιωτικὴν τέχνην βελτιώσας

καὶ ἀναπτύξας, γενναῖος στρατιώτης, ἔξοχος πολιτικός, δεινὸς φιλόσοφος, ἀξιοπρεπὴς καὶ νευρῶδης ῥήτωρ ὁ Ἐπαμινώνδας, φίλος τῆς εἰρήνης καὶ κατὰ καθήκον κατακτητῆς, δικαίως φημιζέται ὡς ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος τῆς Ἑλλάδος ἀνὴρ ! Καὶ διατὶ νὰ μὴ ἀποδώσῃ τις τὸν τίτλον τοῦτον εἰς τὸν στρατηγὸν τῆς λοξῆς φάλαγγος, τὸν μηδενίσαντα τὴν δόξαν ἐξόχων στρατηγῶν, τὸν νικήσαντα τοὺς ἀητητήτους καὶ μηδέποτε νικηθέντα ; Εἰς τὸν πολιτικόν, τὸν προσενεγκόντα εἰς τοὺς Θηβαίους τὴν ὑπεροχὴν ἐκείνην ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, ἣν οὐδέποτε πρότερον εἶχον ; Εἰς τὸν διαπραγματευτήν, τὸν διὰ τῆς ὑψηλῆς ἀγχινοίας του αἰείποτε ἐπιβληθέντα εἰς τὰς διαίτας, καὶ τηρήσαντα συνεχῶς εἰς τὴν Θηβαϊκὴν συμμαχίαν πλείστας ἑλληνικὰς πολιτείας ζηλοτύπους τῆς καταπληκτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος του ; Εἰς ἐκεῖνον, ὅστις εἶχε τὴν λεπτότητα καὶ τὸ νευρῶδες τῶν ἐξόχων Ἀθηναίων ῥητόρων, τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσίωσιν ὡς ὁ Λεωνίδα, καὶ τὴν δικαιοσύνην εἰς μείζονα βαθμὸν τοῦ Ἀριστείδου ;

Ἡ πιστὴ ἀπεικόνισις τοῦ πνεύματός του καὶ τῆς καρδίας του θὰ ἦτον ὁ μόνος ἄξιος αὐτοῦ ἔπαινος. Ἀλλὰ τίς ἤθελε δυνηθῆ ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἄπειρον καὶ θεῖαν ἐκείνην φιλοσοφίαν, ἣτις ἐφώτιζε καὶ διηύθυνε τὰς πράξεις του ; Τὴν μεγαλοφυίαν τὴν ἀπαυγάζουσαν περιλαμπεῖς φωτὸς ἀκτῖνας καὶ πηγὴν ἀνεξάντλητον ἐφευρέσεως μέσων ; Τίς ἤθελε δυνηθῆ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ μεγάλα αὐτοῦ σχέδια, ἐσχηματισμένα μετὰ τόσης φρονήσεως καὶ τετελεσμένα μετὰ τόσης ταχύτητος ; Πῶς νὰ παραστήσῃ τις τὴν εὐθύτητα τῆς ψυχῆς του, τὸ ἀκέραιον τῶν ἠθῶν των, τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν τρόπων του εἰς τὸ συμπεριφέρεσθαι, τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ κατὰ τὰ ἐλάχιστα, τὴν γλυκύτητα, τὴν καλωσύνην του, τὴν ὑπομονὴν μεθ' ἧς ὑπέφερε τὰς ἀδικίας τινῶν φίλων του καὶ τοῦ λαοῦ ; Ὁ φθόνος ὑποδαυλιζόμενος ὑπὸ Μενεκλίδου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὀλιγαρχικῆς ἐν Θήβαις φατρίας καὶ συναυξάνων μετὰ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἐπαμινώνδα, ὅπως ταπεινώσῃ τὸν νικητὴν τῶν Λεύκτρων, ἐγένετο αἰτία νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐνιαύσιον διανομὴν τῶν δημοσίων ἀξιομάτων, ἡ θέσις τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ τῆς καθαριότητος τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως. Ἐδέχθη καὶ διεξήγαγεν ἐπιμελῶς καὶ προθύμως τὰ νέα του ἔργα δεικνύων ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τις τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς θέσεις, ἀλλὰ τὰς θέσεις ἀπὸ τοὺς κατέχοντας ταύτας.

Ὁ οἶκος τοῦ Ἐπαμινώνδα δὲν ἦτον ἀπλῶς τὸ ἄσυλον ἀλλ' ὁ καὸς τῆς πενίας, διότι ἐβασίλευεν ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς ἀγνῆς χαρᾶς τῆς ἀθωότητος καὶ μετὰ τῆς ἀδιαφθόρου εἰρήνης τῆς εὐτυχίας, ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων

ἀρετῶν, τὰς ὁποίας ἐνίσχυνεν ἡ πενία, καὶ ἔδιδεν αὐταῖς ὅλην τῆς ἀρετῆς τὴν λάμψιν. Ἡ πενία ἐθασίλευεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἐπαμινώνδα μετὰ τῆς ἀπολύτου ἐκείνης γυμνότητος, τὴν ὁποίαν μετὰ δυσκολίας πείθονται νὰ πιστεύωσιν οἱ αἰῶνες. Καὶ ὅμως, ὅπως ὁ Αἰλιανὸς ἀναφέρει, ἔτοιμος ὁ πτωχὸς Ἐπαμινώνδας νὰ κάμῃ εἰσβολὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠναγκάσθη νὰ διορθώσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀποσκευὴν του καὶ νὰ δανεισθῇ πεντήκοντα δραχμάς. Καὶ ἐγένοντο ταῦτα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀπέριπτε μετὰ περιφρονήσεως πεντήκοντα χρυσᾶ νομίσματα τὰ ὁποῖα ἡγεμῶν τις τῆς Θεσσαλίας εἶχε τολμήσει νὰ τῷ προσφέρῃ. Ἐπίσης, ματαίως Θηβαῖοι τινὲς ἐπεχείρησαν νὰ χορηγήσωσιν αὐτῷ μέρος τῆς περιουσίας των. Τοὺς προσεκάλει ὅμως καὶ καθίστα συμβοηθούς του, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ βοηθήσῃ τοὺς δυστυχεῖς. «Ὁ Σφοδρίας», τοῖς ἔλεγε, λόγου χάριν «ἔχει θυγατέρα ἐν ὥρᾳ γάμου καὶ ὡς ἄπορος ἀδυνατεῖ νὰ τὴν προικίσῃ. Εἰς ἕκαστον ὑμῶν ἔταξα ὅθεν ἔρανον ἀνάλογον τῆς περιουσίας του καὶ καταβάλλων καὶ αὐτὸς τὴν μικρὰν του μερίδα, ἔδιδεν εἰς τὸν πατέρα τὴν προῖκα τῆς θυγατρὸς του. Καὶ ὅμως ἐν εἶχεν ἰμάτιον καὶ ὁσάκις ἔδιδεν αὐτὸ εἰς πλύσιν ἠναγκάζετο νὰ οἰκουρῇ.

Ὁ νεανίας Μύκιθος ἐπιστήθιος τοῦ Ἐπαμινώνδα, εἶπεν αὐτῷ ἡμέραν τινά, ὅτι ὁ Διομαίδων ὁ Κυζύκιος ἀφίκετο εἰς Θήβας ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ἔχων νὰ κάμῃ προτάσεις πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τῷ προσφέρῃ ἐκ μέρους του σπουδαῖον χρηματικὸν ποσόν· ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ πέντε τάλαντα. «Ἄκουσον», εἶπεν, εἰς τὸν Διομαίδοντα εἰσελθόντα, ὁ Ἐπαμινώνδας· «Ἐὰν αἱ προτάσεις τοῦ Ἀρταξέρξου συνάδουσι μὲ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος μου, δὲν ἔχα ἀνάγκην τῶν δώρων του· ἐὰν δὲ πάλιν δι' αὐτῶν πρόκειται νὰ βλαφθῇ ἡ πατρίς μου, εἰπὲ εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι ὅλος ὁ πλοῦτος τῶν ἀπεράντων κρατῶν του δὲν θά με κάμῃ νὰ λησμονήσω τὰ καθήκοντά μου. Σὲ συγχωρῶ διότι ἔκρινας τὴν καρδίαν μου ἐκ τῆς ἰδικῆς σου· ἀλλ' ἐξέλθε ταχέως τῶν πυλῶν, ἵνα μὴ τοὺς κατοίκους διαφθείρῃς». «Καὶ σὲ Μύκιθε θέλω καταγγεῖλαι εἰς τὴν ἀρχήν, ἐὰν μὴ ἀμέσως ἐπιστρέψῃς τὸ ληφθὲν δῶρον. Ἄλλοτε πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Βοιωτικοῦ στρατοῦ εὐρισκόμενος, πληροφορεῖται ὅτι ὁ θεράπων αὐτοῦ, ἐπώλησεν ὡς δούλον αἰχμάλωτον. «Δὸς τὴν ἀσπίδα μου» λέγει αὐτῷ, ὁ Ἐπαμινώνδας, «διότι ἀφ' ὅτου τὰ χρήματα ἐμίαναν τὰς χεῖράς σου, εἶσαι ἀνάξιος νὰ μὲ ἀκολουθῆς εἰς τοὺς κινδύνους.

Ἐνθερμος ὀπαδὸς τοῦ Πυθαγόρα, τὸν ἐμιμεῖτο κατὰ τὴν λιτότητα. Ἀπέφευγε τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, καὶ ἐνότιε ὡς μόνην τροφὴν εἶχε τὸ

υδρόμελι. Ἡ μουσική τὴν ὅποιαν εἶχεν ἐκμάθει παρ' ἐξόχων καλλιτεχνῶν καθήδυνε τὰς ἀσχόλους ὥρας αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Κικέρωνα, διέπρεπεν εἰς τὸν αὐλόν, καὶ κατὰ τὰ δεῖπνα ἔψαλλε συνοδευόμενος ὑπὸ λύρας. Ὁσον ἄλλως εὐκόλος ἐν συναναστροφῇ, τόσον σοβαρὸς ἦτον, ὡς ὅτι ἐπρόκειτο νὰ τηρήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ὁποίου κατεῖχεν ἀξιώματος. Ἄνθρωπος διεφθαρμένος καὶ τοῦ τελευταίου κοινωνικοῦ στρώματος ἐκρατεῖτο εἰς τὴν φυλακὴν. «Διατί» λέγει, πρὸς τὸν Ἐπαμινώνδαν ὁ Πελοπίδας, «μοὶ ἠρνήθης νὰ τὸν ἀπολύσης;» «Διότι δὲν ἦτο πρέπον», ἀποκρίνεται «ἄνθρωπος, οἷος σὺ νὰ ἐνδιαφέρηται δι' ἄνθρωπον, οἷος ἐκεῖνος». Ἄν καὶ πολλάκις εἶχεν ἀφορμὰς, οὐδέποτε ἠρνήθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, καὶ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ὑπὸ στρατηγούς ἀνικάνους ἐξετέλεσε τὸ καθήκον του, χωρὶς νὰ δυσανασχετῆ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀδικίαν τῆς πατρίδος του, οὐδὲ νὰ κομπορημονῆ καὶ νὰ ἐπαίρηται διὰ τὰς μεγάλας πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας του.

Ἐίχε τὸ ἐξόχον προσὸν νὰ ἐνσπείρῃ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς στρατιώτας του, οὗς ἐσυνήθιζε διὰ τοῦ πρᾶου χαρακτήρος του εἰς τὴν καρτερίαν καὶ τὰς κακουχίας. Αὐτὸν δ' ἐστρατοπεδευμένον ποτὲ ἐν καιρῷ ἀφορήτου χειμῶνος ἐν Ἀρκαδίᾳ προσεκάλεσεν ἀπεσταλμένος γείτονος πόλεως, ὅπως εἰσέλθῃ καὶ διαχειμᾶσῃ ἐν αὐτῇ. «Ὅχι εἶπεν ὁ Ἐπαμινώνδας στραφεῖς πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς του, «Ἐὰν ὁ κόσμος ἔθλεπεν ἡμᾶς καθημένους πλησίον τῆς ἐστίας, ἤθελε μᾶς ἐκλάβει ὡς κοινούς ἀνθρώπους. Θὰ μείνωμεν ἐνταῦθα ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ὀριμύτητα τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ὃ δὲ κόσμος μάρτυς τῶν ἀγώνων τῆς ἐξασκήσεως καὶ τῆς καρτερίας μας, θὰ μᾶς θαυμάσῃ».

Διὰ τῶν ἐπιτηδείων κινήσεων, τῆς καταλλήλου στρατοπαιδεύσεως, τῆς πρὸ τῆς μάχης θαυμασίας παρασκευῆς, τῆς λαμπρᾶς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐτοιμότητος τοῦ πνεύματος κατὰ τὰς συμπλοκάς, ὁ μέγας Ἐπαμινώνδας, πάντοτε ἐνεργητικὸς, πάντοτε ἡσυχος, ἐνοσῶν δι' ἐνὸς βλέμματος τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ, ἀπατῶν αὐτὸν διὰ ψευδῶν κινήσεων, πολλαπλασιάζων τὰς περὶ τὸν ἐχθρὸν παρ' αὐτοῦ σταينوμένας παγίδας, διατηρῶν αὐστηρὰν πειθαρχίαν εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, ἀναζωπυρῶν δι' ἀπροόπτων μέσων τὸ θάρρος αὐτῶν καὶ τηρῶν ἀκμαῖον πάντοτε τὸ ἠθικὸν τῶν στρατιωτῶν του, ἀσχολούμενος ἀδιακόπως διὰ τὴν διατήρησιν αὐτῶν καὶ ἰδίως διὰ τὴν εὐτυχίαν των, ὃ πατὴρ τῶν δύο θυγατέρων τῆς ἐν Λευκτροῖς καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ, κατέστη τὸ εἶδωλον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ στρατοῦ.

Ἄνευ ὑπεροφίας, ἄνευ ματαιότητος, ἄνευ συμφέροντος, διὰ τῆς ἐπιρ-

βοίας τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, ἐνῶ ἐπεβάλλετο διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος καὶ τῶν γνώσεών του, κύριος τῶν ἰδίων παθῶν, ὁ πυθαγορικός Ἐπαμινώνδας, ἔστρεφε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας τὰ πάθη τῶν ἄλλων. Προετοιμαζόμενος δὲ ποτε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοῦ ἐχθροῦ στρατοπεδεύσαντος ἐνώπιον αὐτοῦ, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν του, αἴφνης κακὸς οἰωνός, πάταγος κεραινοῦ διασχίσας τὸν ἀέρα ἐμβάλλει εἰς τρόμον τὸν Θηβαϊκὸν στρατόν. Οἱ οἰονοσκῶποι προμηνύοντες ἀπευκταῖα, ζητοῦσι τὴν διακοπὴν τῆς πορείας· ἀλλ' ὁ Ἐπαμινώνδας ἀνώτερος τῶν προλήψεων τῆς ἐποχῆς του, «ὁ οἰωνός δηλοῖ» εἶπε πρὸς τοὺς στρατιώτας του, «ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι κακὸν ἐξελέξαντο στρατόπεδον» καὶ προσβαλὼν αὐτοὺς ἀνοίγει τὴν ὁδόν.

Τὸ μέγιστον, ὅμως προσὸν τοῦ Θηβαίου στρατηγοῦ καὶ εἰς ὃ ἰδίως ὀφείλει τὰς ἐπιτυχίας του ἦν ἡ δύναμις τοῦ χαρακτήρος του. Ἡ ἀνεξάρτητος καὶ ἀκράδαντος ψυχὴ του, ἐψυχράνθη ἐγκαίρως ἐπὶ τῇ θεῇ τῆς κυριότητος, τὴν ὁποίαν οἱ τε Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήσκουν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν Θηβαίων. Ἐμίσησεν ἀμφοτέρους, καὶ ἤθελε βεβαίως κρύψει ἐν ταῖς πτυχαῖς τῆς καρδίας του τὸ μῖσος τοῦτο, ἐὰν ἡ πατρίς του, δὲν ἤθελεν ἐμπιστευθῆ εἰς αὐτὸν τὰς τύχας τῆς. Νικητῆς λοιπὸν εἰς τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων, καθ' ἣν ἑνδεκα χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ σύμμαχοι συνεκρούσθησαν πρὸς ἑξαισχιλίους Θηβαίους, ὑψώνει τρόπαιον πρὸ τῶν κατισχυμένων Σπαρτιατῶν, οἵτινες ὀπισθοχωρήσαντες ἐπὶ τινος ὑψώματος ἔκλειον τὸν φονευθέντα στρατηγὸν αὐτῶν καὶ βασιλέα Κλεόμβροτον. Τοιοῦτοτρόπως καταστρέψας ὁ Ἐπαμινώνδας εἰς τὰ ζηλότυπα ὄμματα τῆς Ἑλλάδος ἐκθάμβου, τὴν σπαρτιατικὴν ἐκείνην ὑπεροχὴν ἣν ἐνδοξοὶ νίκαι, ἐνδοξώτεροι ἤτται καὶ δικαία φήμη εἶχον κραταιώσαι, ἀφοῦ συνέλαβε τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας αὐτῶν, ἀφοῦ ἀνήγειρε τὴν κατεστραμμένην Μεσσήνην τὴν ἀντίπαλον τῆς Σπάρτης, προετοιμάζει τοὺς συμμάχους διὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀρειμανεῖου στρατοῦ τοῦ ὀδηγῶν τὸ ἀκτινοβόλον τῆς νίκης ἄρμα ἐνεποιεῖ ὁ Ἐπαμινώνδας τότε τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην, ἣτις ἔκαμε τὸν Ἀγχιλάων ν' ἀνακράξῃ «Οἶος ἀνήρ! οἶον θαῦμα».

Ἀνέτειλε τέλος καὶ ἡ ἡμέρα τῆς Μαντινείας, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι ἠγόρασαν τὴν νίκην διὰ τοῦ θανάτου, τοῦ ἀθανάτου Ἐπαμινώνδα. Τὸ φωτοβόλον αὐτοῦ πρόσωπον ἔκλινε πρὸς τὴν γῆν, μεθ' οὗ συνέκλινε καὶ τὸ βραχὺ ἀλλ' ἐνδοξον μεγαλεῖον τῆς πατρίδος του. Περίλυποι καὶ τοὺς

ὄφθαλμούς πλήρεις δακρύων ἔφερον οἱ στρατιῶται τὸν μέγαν πολίτην ἐντὸς τῆς σκηνῆς του, ἀναπνέοντα εἰσέτι. Αἱ δούναί τῆς πληγῆς του καὶ ὁ βέβαιος θάνατός του οὐδὲν οὐδὲν κατέβαλον οὐδὲ ἐτάραξαν αὐτόν, ὅστις πλήρης ὅπως πάντοτε ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν πατρίδα του, μὲν ἀνοίξας τοὺς ὄφθαλμούς, ἠρώτησε τοὺς παρόντας περὶ τῆς ἐκθάσεως τῆς μάχης. «Ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι» τῷ εἶπον. «Ἀποσπάσατε λοιπὸν τὸ δόρυ διότι ἔζησα ἀρκούντως» τοῖς ἀπεκρίθη. Καὶ ἡ ἀναλλοίωτος ψυχὴ τοῦ ἐνδόξου βοιωτάρχου ἐχωρίσθη ἀπὸ τοῦ σώματος. Ὁ θάνατος ἀφαρπάσας αὐτόν κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, εἰς βαρὺ βυθίσας πένθος τὰς Θήβας, ἐπέπλησεν ἀξιωμαίπτου χαρᾶς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην. Ἡ δόξα καὶ ἡ ἐλευθερία ὅμως, ὡσεὶ τὰ χαμαίζιγλα καὶ ταπεινὰ αὐτῶν αἰσθήματα τιμωροῦσαι, ἀπῆλθον ἕκτοτε τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ὁ Ἐπαμινώνδας. Ἐὰν ὁ θάνατος δὲν ἤθελεν ἀφαρπάσει αὐτόν, τόσον προῶρος, μετὰ τὴν ταπεινώσιν τῆς Σπάρτης ἤθελε στραφῆ κατὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἤθελε κοσμήσει τὴν Καδμείαν, ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε, μὲ τ' ἀριστοτεχνήματα τῆς Κεκροπέας, ἡ δὲ μεγάλος σχημὸς Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς Σαλαμῖνος τοὺς ὄφθαλμούς ἀποστρέφουσα, ἀπὸ τοῦ ὕψους τούτου ἐφ' οὗ εὐρισκόμεθα, ἤθελε προσηλώσει αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ἐνδοῦσα Λεύκτρα, ἡ δ' ἄπτερος νίκη παρ' αὐτὴν ἀναπαυομένη καὶ τὴν ἀνέγερσιν νέων τροπαίων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐπιτηροῦσα ἤθελε δόσει ἄφθονον ὕλην εἰς τὰς Θηβαϊκὰς λύρας νέων Πινδάρων.

Ἡμεῖς δέ, κύριοι, ἀπόγονοι τοιοῦτων προγόνων καὶ υἱοὶ τῶν ἀθλητῶν τοῦ 21 πάντοτε τὸ «γνώθι σαυτόν» μελετῶντες καὶ τὸ «οὐκ ἐπὶ πατραγαθία ἀλλ' ἐπ' ἀνδραγαθία ὦ ἄγαθε», ὑπογραμμὸν τῶν πράξεων καὶ τῶν ἔργων ἡμῶν ἔχοντες, φιλοτίμως ἐργασθῶμεν ἐπὶ τῆς προόδου, ἵνα ταχύτερον τὴν ἀπότοῦ ζυγοῦ πρὸς τὴν σημερινὴν κατὰστασιν τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης ἄγουσαν διανύσωμεν.

1874

† ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Σ' ΑΓΑΠΩ

Σ τῆς καρδιάς μου τὰ βάθη κρυμμένα
Ἔχω ἓνα κρυφὸ νὰ σοῦ πῶ,
Ἄλλὰ πῶς νὰ τὸ πῶ ποῦ γιὰ σένα
Εἶναι ἴλιγο νὰ πῶ σ' ἀγαπῶ.